

LABORATOR 3

Proiectarea comparatoarelor

Proiectarea circuitelor aritmetice (sumatoare, ALU, multiplicatoare)

1. Proiectarea comparatoarelor

Comparatoarele digitale sunt extrem de diverse ca implementare și ca funcții de ieșire. Ieșirile pot indica egalitatea, ne-egalitatea, relația de ordine (mai mare, mai mare sau egal, etc). În principiu, la implementarea circuitelor de comparare stau porțile XOR și XNOR. De aceea, într-o primă parte a acestui paragraf ne vom referi la modelarea funcțiilor XOR și a circuitelor de detecție a parității.

A. Porți XOR și circuite de detecție a parității

VHDL dispune de primitive XOR și XNOR pentru a fi folosite în modelele mai ample. De exemplu, un circuit de detecție a parității implementat cu porți XOR are structura din Figura 1 (74x280).

Modelul incomplet pentru generatorul de paritate de 9 biți este prezentat în Figura 2. Se generează ,1' la ieșirea ODD dacă numărul de biți de ,1' este impar și se generează ,1' la ieșirea EVEN dacă numărul de biți de ,1' de la intrare este par.

1. Completați programul din Figura 2, compilați-l și simulați funcționarea circuitului. Utilizați facilitatea *Language Templates* din ISE Xilinx.
2. Elaborați un raport scris care să conțină modelul VHDL complet (comentat) și formele de undă (adnotate) care demonstrează funcționarea corectă a circuitului în toate cazurile posibile.

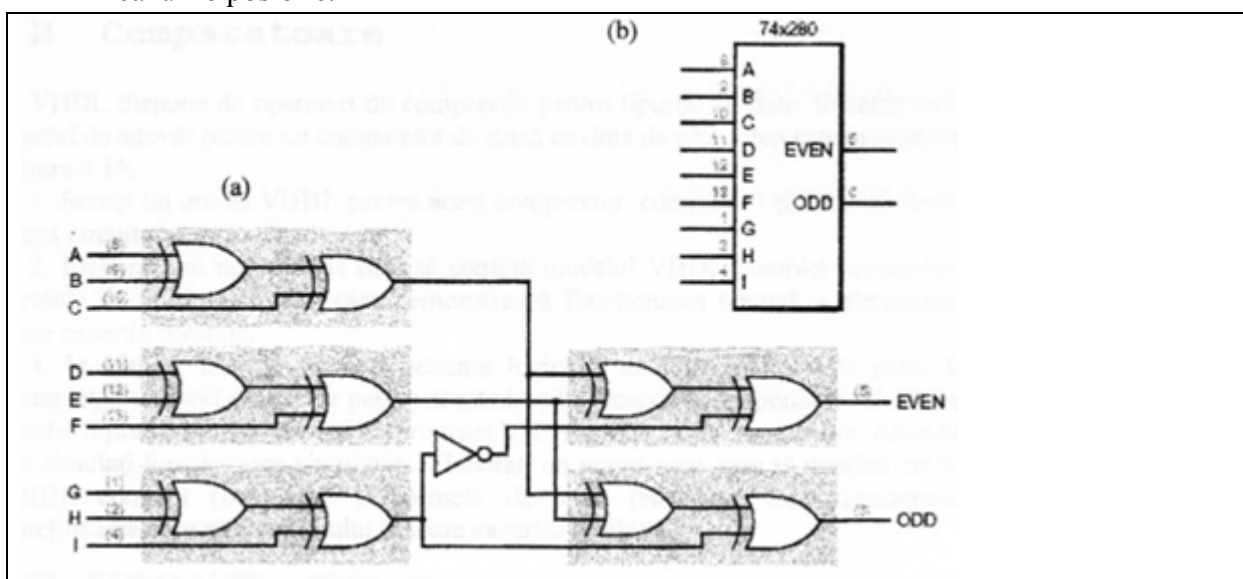

Fig. 1 Circuitul generator de paritate de 9 biți 74x280. a) schema logică; b) schema bloc.

```

entity parity9 is
  port (
    I:.....; -- o intrare de 9 biți
    EVEN, ODD: ... -- doua ieșiri de tip ???
  ) ;
end entity;

architecture parity9a of parity9 is begin
process (I)

variable p: ;-- aceasta variabila va conține
           --indicația de paritate: 1 pentru impar, 0 par

begin
  p := I(1); -- se citește valoarea I(1)
  for j in 2 to 9 loop

    if I(j) = ... then p := ... ; -- se citesc pe rand biții de la
    intrare si se actualizează p

    end if;
  end loop;
  ODD <= p;
  EVEN <= .....; -- ODD si EVEN au valori diferite
end process;
end architecture parity9a;

```

Fig. 2 Modelul VHDL incomplet al circuitului generator de paritate de 9 biți 74x280.

A. Comparatoare

VHDL dispune de operatori de comparație pentru tipurile de date. Schema bloc și tabelul de adevăr pentru un comparator de două cuvinte de câte 8 biți este prezentată în Figura 12.

1. Scrieți un model VHDL pentru acest comparator, compilați-l și simulați funcționarea circuitului. **Utilizați facilitatea *Language Templates* din ISE Xilinx.**
2. Elaborați un raport scris care să conțină modelul VHDL complet (comentat) și formele de undă (adnotate) care demonstrează funcționarea corectă a circuitului în toate cazurile posibile.
3. În Figura 13 se prezintă schema logică a unui comparator de patru biți. Completați un tabel de adevăr pentru acest circuit și descrieți funcționarea lui. De ce s-a notat ieșirea cu DIFF? Scrieți un program VHDL pentru acest comparator, compilați-l și simulați funcționarea circuitului. Elaborați un raport scris care să conțină modelul VHDL complet (comentat) și formele de undă (adnotate) care demonstrează funcționarea corectă a circuitului în toate.

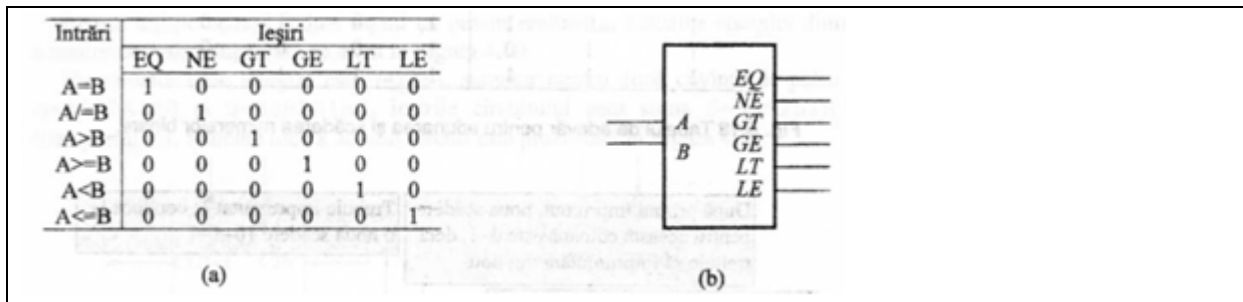

Fig. 3 Comparator de două cuvinte de câte 8 biți. a) tabelul de adevăr; b) schema bloc

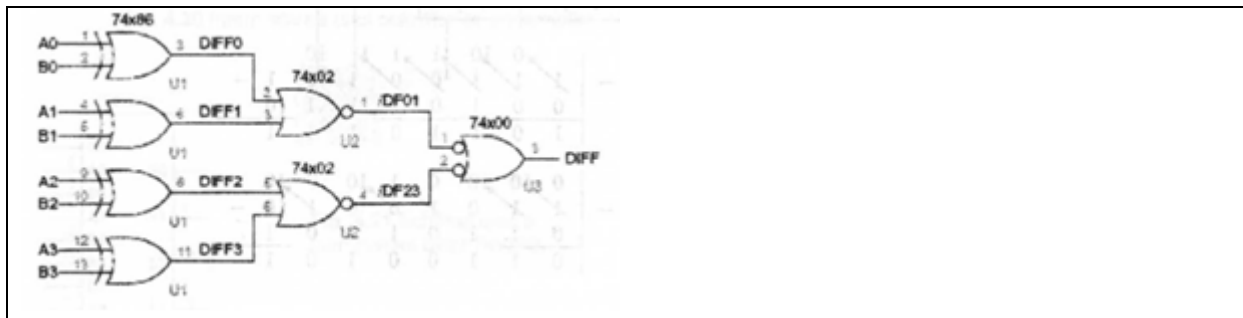

Fig. 4. Comparator de două cuvinte de câte 4 biți realizat cu XOR

2. Proiectarea circuitelor aritmetice

A Sumatoare și scăzătoare

În figura 5 se prezintă tabelul de adevăr care descrie adunarea și scăderea numerelor binare. Scăderea binară se efectuează în mod similar cu adunarea, dar folosind semnalele de împrumut b_{in} și b_{om} în locul semnalelor de transport (**carry**); se obține bitul diferență **d**.

c_{in} sau b_{in}	x	y	c_{out}	s	b_{out}	d
0	0	0	0	0	0	0
0	0	1	0	1	1	1
0	1	0	0	1	0	1
0	1	1	1	0	0	0
1	0	0	0	1	1	1
1	0	1	1	0	1	0
1	1	0	1	0	0	0
1	1	1	1	1	1	1

Fig. 5 Tabelul de adevăr pentru adunarea și scăderea numerelor binare

O utilizare obișnuită a operației de scădere în calculatoarele numerice este realizarea comparației între două numere. De exemplu, dacă operația $X - Y$ produce un **borrow out** la poziția bitului cel mai semnificativ, atunci **X** este mai mic decât **Y**; în caz contrar, **X** este mai mare sau egal cu **Y**.

Un operator complet de scădere (scăzător complet) are ca intrări cei doi biți care trebuie scăzuți, **X** (scăzătorul) și **Y** (descăzutul), și împrumutul **BIN**; ieșirile sunt diferența **D** și

împrumutul **BOUT**. Din tabelul de adevăr se pot deduce ecuațiile logice ale semnalelor de ieșire:

$$D = X \oplus Y \oplus \overline{BIN}$$

$$BOUT = \overline{X} \cdot Y + \overline{X} \cdot \overline{BIN} + Y \cdot \overline{BIN}$$

Aceste ecuații pot fi scrise sub următoarele forme echivalente:

$$D = X \oplus \overline{Y} \oplus \overline{BIN}$$

$$BOUT = X \cdot \overline{Y} + X \cdot \overline{BIN} + \overline{Y} \cdot \overline{BIN}$$

Aceste ultime ecuații indică faptul că putem realiza un scăzător complet dintr-un sumator complet, după cum se arată în Figura 6.

Un sumator tipic integrat este 74x283, sumator pentru două cuvinte de patru biți $A=A_3A_2A_1A_0$ și $B=B_3B_2B_1B_0$. Ieșirile circuitului sunt suma $S=S_3S_2S_1S_0$ și transportul C_4 . Schema bloc a acestui circuit este prezentată în Figura 7.

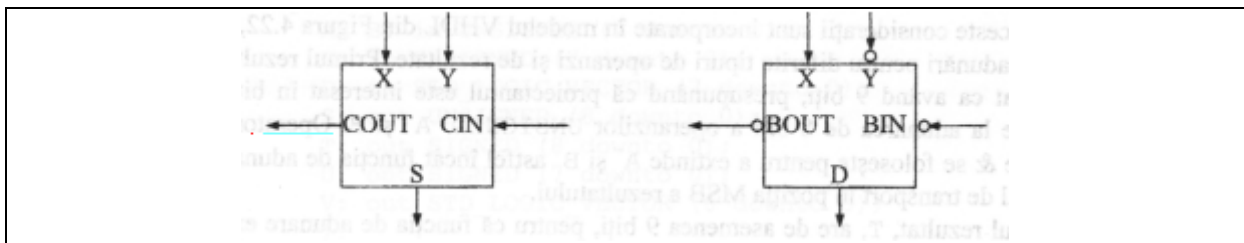

Fig. 6 Interpretarea unui scăzător ca un sumator.

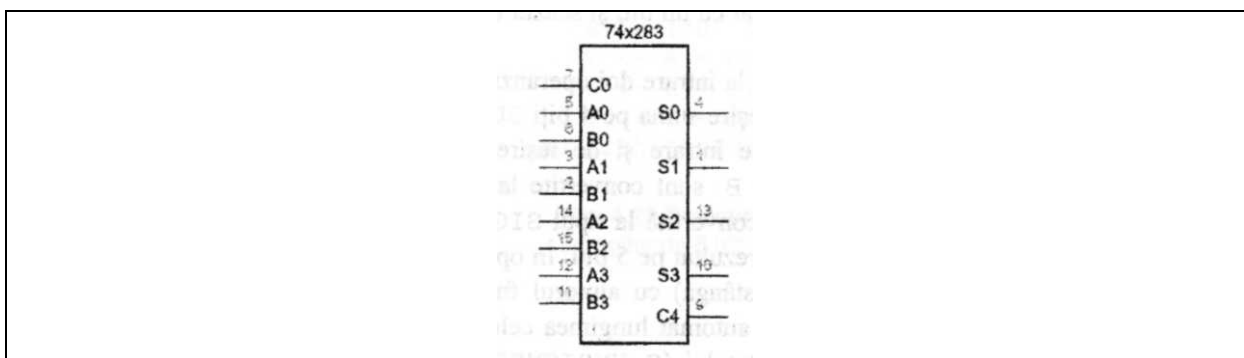

Fig. 7 Schema bloc a sumatorului binar 74x283

Deși VHDL are operatori de adunare (+) și de scădere (-), ei funcționează numai cu tipurile întregi, reale și enumerare. Așa cum au fost ei definiți, nu funcționează cu tipurile BIT_VECTOR sau STD_LOGIC_VECTOR. În schimb, alte pachete standard definesc acești operatori. Pachetul IEEE_std_logic_arith definește două noi tipuri, SIGNED și UNSIGNED. De asemenea, în pachet se definesc operațiile de adunare și de scădere pentru aceste noi tipuri de date precum și pentru STD_LOGIC și STD_ULOGIC pentru operanzi de un bit.

```
type SIGNED is array (NATURAL range <>) of STD_LOGIC;
```

type UNSIGNED is array (NATURAL range <>) of STD_LOGIC;

Tipul SIGNED se folosește pentru aritmetica în complement față de doi, iar tipul UNSIGNED se folosește pentru aritmetica ce conține numere binare fără semn. Pachetul conține operatori aritmetici și operaționali supraîncărcați pentru cele două noi tipuri, precum și numeroase funcții de conversie de tip: SIGNED și UNSIGNED la INTEGER și STD_LOGIC_VECTOR, etc.

În mod normal, dacă oricare dintre operanzi este de tipul SIGNED, rezultatul este SIGNED, în caz contrar rezultatul este UNSIGNED. Totuși, dacă rezultatul este asignat unui semnal sau unei variabile de tipul STD_LOGIC_VECTOR, atunci rezultatul SIGNED sau UNSIGNED este convertit la acel tip. Lungimea oricărui rezultat este, de obicei, lungimea celui mai lung operand. Dar, dacă un operand UNSIGNED este combinat cu unul SIGNED sau INTEGER, lungimea crește cu 1 pentru a include bitul de semn. Aceste considerații sunt încorporate în modelul VHDL din Figura 8, unde se prezintă adunări pentru diferite tipuri de operanzi și de rezultate. Primul rezultat, S, este declarat ca având 9 biți, presupunând că proiectantul este interesat în bitul de transport de la adunarea de 8 biți a operanzilor UNSIGNED A și B. Operatorul de concatenare & se folosește pentru a extinde A și B astfel încât funcția de adunare va returna bitul de transport în poziția MSB a rezultatului.

Următorul rezultat, T, are de asemenea 9 biți, pentru că funcția de adunare extinde operandul UNSIGNED A atunci când acesta se combină cu operandul SIGNED C. În a treia adunare, un STD_LOGIC_VECTOR de 8 biți D este convertit la tipul SIGNED și combinat cu C pentru a obține un rezultat SIGNED de 8 biți U. În ultima instrucțiune, D este convertit la UNSIGNED, extins automat cu un bit, și scăzut din C, pentru a conduce la un rezultat V pe 9 biți.

```
library IEEE;
use IEEE.std_logic_1164.all; use
IEEE.std_logic_arith.all;

entity ex_add is port (
  A, B: in UNSIGNED (7 downto 0);
  C: in SIGNED (7 downto 0);
  D: in STD_LOGIC_VECTOR (7 downto 0);
  S: out UNSIGNED (8 downto 0);
  T: out SIGNED (8 downto 0);
  U: out SIGNED (7 downto 0);
  V: out STD_LOGIC_VECTOR (8 downto 0);
) :
end entity ex_add;

architecture add_arch of ex_add is

begin
  S <= ( '0' & A ) + ( '0' & B ) ;
  T <= A + C;
  U <= C + SIGNED (D);
  V <= C + UNSIGNED (D);
end architecture;
```

Fig. 8 Programul VHDL pentru adunarea și scăderea întregilor de 8 biți de diferite tipuri.

Primul model de sumator propus spre implementare are la intrare doi operanzi de 4 biți, A și B, o intrare de transport, CIN, și formează la ieșire suma pe 4 biți SUM și transportul către rangul următor, CAR_OUT. Tipurile de intrare și de ieșire sunt STD_LOGIC sau STD_LOGIC_VECTOR. Intrările A și B sunt convertite la tipul SIGNED; intrarea CIN este completată cu trei biți 0 și convertită la tipul SIGNED. Adunarea celor trei operanzi (A, B și CIN) va produce un rezultat pe 5 biți. În operația de adunare, A este extins la 5 biți (se adaugă un 0 la stânga) cu ajutorul funcției CONV_UNSIGNED. Operatorul supraîncărcat + ajustează automat lungimea celorlalți operanzi. Cei mai puțin semnificativi patru biți ai rezultatului (C_UNSIGNED) vor reprezenta ieșirea sumă SUM. Bitul cel mai semnificativ al lui C_UNSIGNED devine CAR_OUT. De menționat că cele trei variabile intermediare sunt formate pentru că o funcție de conversie de tip nu poate determina tipul unui operand fără o astfel de declarație.

Programul parțial este prezentat în Figura 9.

1. Completați programul din Figura 9, compilați-l și simulați funcționarea circuitului.
2. Elaborați un raport scris care să conțină modelul VHDL complet (comentat) și formele de undă (adnotate) care demonstrează funcționarea corectă a circuitului în toate cazurile posibile.

```

library IEEE;
use IEEE.STD_LOGIC_1164.all;
use IEEE.STD_LOGIC_ARITH.all;

entity SIMP_ADD is
port(A,B:      ....; -- doua intrări de cate 4 biti
      CIN:....; -- intrarea de transport
      C:      .. ; -- rezultatul pe 4 biti
      CAR_OUT:.....); -- ieșirea de transport
end SIMP_ADD;

architecture ALG of SIMP_ADD is begin
  P1:process(A,B,CIN)
    variable PADDED_CIN:  STD_LOGIC_VECTOR(3 downto 0);
    variable A_UNSIGNED: UNSIGNED(3 downto 0);
    variable C_UNSIGNED: UNSIGNED(4 downto 0);
    variable temp: std_logic_vector...;
  begin
    A_UNSIGNED := UNSIGNED(A);
    PADDED_CIN  := ... ; -- concatenarea lui CIN cu 000
    C_UNSIGNED  := CONV_UNSIGNED(A_UNSIGNED,5) + UNSIGNED(B) +
      UNSIGNED(PADDED_CIN);
    C    <= CONV_STD_LOGIC_VECTOR ( ) ;
    Temp := ... -- se obține din C_UNSIGNED
    CAR_OUT  <= temp(4);
  end process;
end ALG;

```

Fig. 9 Programul VHDL incomplet pentru adunarea a două numere de 4 biți.

Al doilea circuit aritmetic este un circuit care poate efectua fie o adunare fie o scădere, între numere binare de 32 biți, a și b. Ieșirea s reprezintă suma sau diferența celor două numere.

Intrarea de control mode determină operația care va fi realizată de circuit. Dacă mode este 0, se realizează suma dintre a și b, dacă mode este 1 se scade b din a. În Figura 10 se prezintă programul VHDL incomplet pentru acest operator.

```

library ieee;
use IEEE.STD_LOGIC_1164.all;

entity adder_subtractor is
    port (a, b:          ; -- doua intrări de cate 32 biți
          mode:        ; -- determina adunarea sau scăderea
          s :          ; -- rezultatul pe ... biti
    );
end entity adder_subtractor;

architecture behavioral of adder_subtractor is begin
    behav: process (a, b) is
        constant Tpd_in_out : .....;
        variable op2: std_ulogic_vector (b'range);
        variable carry_in: std_ulogic;
        variable carry_out; std_ulogic;
    begin
        carry_out := mode;
        if mode = '1' then
            op2 := not b;
        else
            op2 := b;
        end if;
        for index in 0 to 31 loop
            carry_in := carry_out;
            s(index) <= a(index) xor op2 (index) xor carry_in after Tpd_in_out;
            carry_out := (a(index) and op2(index))or (carry_in and (a(index) xor
            op2(index)));
        end loop;
        s(32) <= a(31) xor op2(31) xor carry_out after Tpd_in_out;
    end process;
end architecture;

```

Fig. 10 Entitatea și corpul arhitectural pentru un modulul de adunare/scădere.

1. Completați programul din Figura 10, compilați-1 și simulați funcționarea circuitului.
2. Elaborați un raport scris care să conțină modelul VHDL complet (comentat) și formele de undă (adnotate) care demonstrează funcționarea corectă a circuitului în toate cazurile posibile.

B. Unități aritmetice și logice

O unitate aritmetică și logică (ALU) este un circuit combinațional care poate realiza un anumit număr de operații aritmetice și logice asupra a două cuvinte binare. O unitate MSI tipică are operanzi de 4 biți și are 3...5 intrări de selecție a funcției de realizat, permițând astfel până la 32 operații.

În Figura 11 se prezintă schema bloc și tabelul de adevăr pentru ALU de 4 biți 74x181.

Tipul de operație efectuată de 74x181 este selectat prin M (operații aritmetice sau logice). Operația concretă în cadrul unui grup este stabilită prin intrările S3S2S1S0. Identificatorii A, B și F din tabelul din Figura 11 se referă la cuvintele de 4 biți A3A2A1A0, B3B2B1B0 și respectiv F3F2F1F0. Simbolurile . și + se referă la operațiile logice AND, OR.

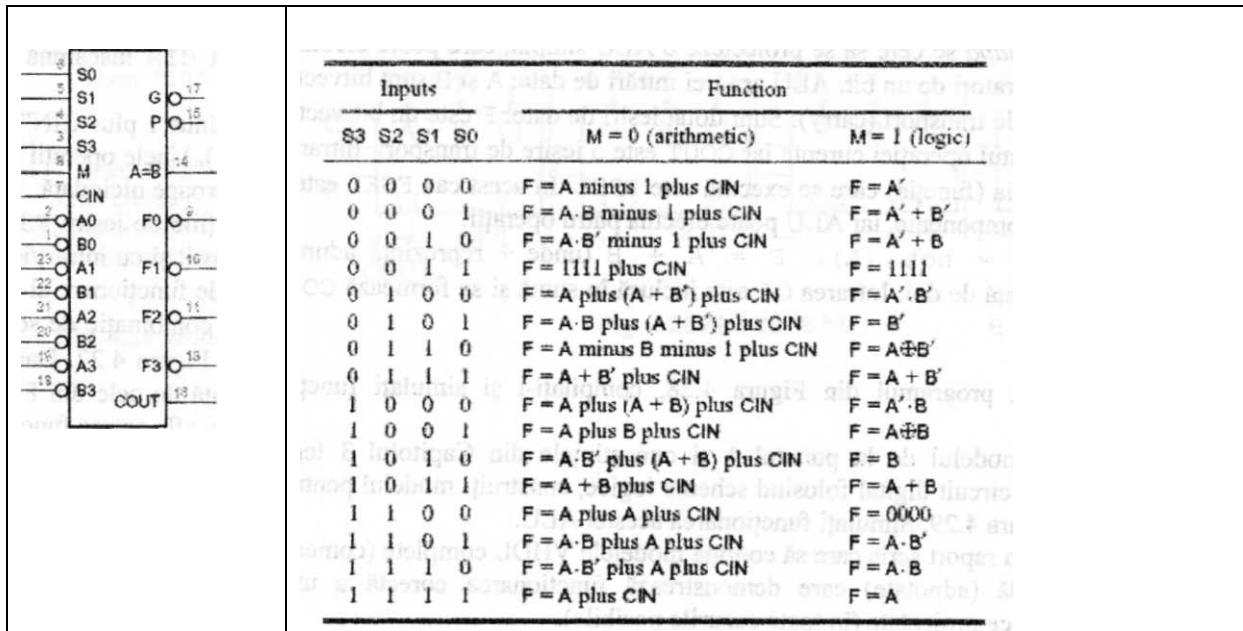

Fig. 11 Schema bloc și tabelul de funcționare pentru ALU 74x181

Dacă $M = 1$, se selectează operații logice; fiecare ieșire F_i este o funcție numai de datele corespunzătoare de intrare A_i și B_i . între ranguri nu se propagă semnale de transport (**carry**) iar intrarea CIN este ignorată. Intrările S3-S0 selectează o operație logică particulară; se poate selecta oricare dintre cele 16 funcții logice de tip combinațional care se pot realiza asupra a două variabile.

Dacă $M=0$, se selectează operații aritmetice, se propagă transport (**carry**) între ranguri, iar CIN este interpretat ca intrare de transport pentru rangul cel mai puțin semnificativ. Pentru operații asupra unor cuvinte mai mari de 4 biți, pot fi cascadeate mai multe ALU 74x181, conectând COUT de la fiecare unitate la CIN al unității următoare (mai semnificativă). Tuturor unităților cascadeate li se aplică aceleași semnale de control (M, S3-S0).

Pentru a realiza adunarea în complement față de doi, se selectează „A plus B plus CIN” din S3-S0. Intrarea CIN a celei mai puțin semnificative ALU este setată la zero pe durata operațiilor de adunare. Pentru a realiza scăderea în complement față de doi, se selectează minus B minus CIN” din S3-S0. în acest caz, intrarea CIN a celei mai puțin semnificative ALU este setată la unu, întrucât CIN înseamnă împrumut (**borrow**) în cazul scăderilor.

74x181 oferă și alte operații aritmetice, cum ar fi minus 1 plus CIN”, care sunt utile în aplicații de procesare (cum ar fi decrementarea cu 1). Unele operații sunt destul de ciudate „AB plus (A + B) plus CIN” și nu se folosesc aproape niciodată.

Intrările A3_L-A0_L și B3_L-B0_L, precum și funcțiile de ieșire F3_L-F0_L ale 74x181 sunt toate active L. Totuși, 74x181 poate fi folosit și cu intrări/ieșiri active H. în acest caz trebuie să se ia în considerare un alt tabel de funcționare al circuitului.

Pachet de operații logice

Pentru a implementa unele dintre primitivele care au rămas, este util să se definească unele funcții și proceduri de bază. În figura 12 este descris un pachet care conține aceste funcții. Toate funcțiile operează asupra bit vectorilor a căror lungime este nerestricționată. În fiecare caz se presupune că acești bit vectori reprezintă un număr binar și că bitul cel mai puțin semnificativ este în dreapta. În fiecare caz se formează o variabilă internă care are gama descrescătoare, iar valoarea parametrului se asignează acestei variabile. Deci, parametrii de apelare pot avea fie gamă crescătoare fie descrescătoare, atâta timp cât bitul cel mai puțin semnificativ este în dreapta.

```
library IEEE;
use IEEE.STD_LOGIC_1164.all;

package PRIMS is
function INC(X : BIT_VECTOR) return BIT_VECTOR;
function DEC(X : BIT_VECTOR) return BIT_VECTOR;
function INTVAL(VAL : BIT_VECTOR) return INTEGER;
procedure ADD(A,B: in BIT_VECTOR; CIN: in BIT; SUM: out
BIT_VECTOR; COUT: out BIT);
end package PRIMS;

package body PRIMS is

procedure ADD(A,B: in BIT_VECTOR; CIN: in BIT;
SUM: out BIT_VECTOR; COUT: out BIT) is
variable SUMV,AV,BV: BIT_VECTOR(A'LENGTH-1 downto 0);
variable CARRY: BIT;
begin
AV := A;
BV := B;
CARRY := CIN;
for I in 0 to SUMV'HIGH loop
SUMV(I) := AV(I) xor BV(I) xor CARRY;
CARRY := (AV(I) and BV(I)) or (AV(I) and CARRY) or (BV(i) and
CARRY);
end loop;
COUT := CARRY;
SUM := SUMV;
end procedure ADD;

function INC(X : BIT_VECTOR) return BIT_VECTOR is
variable XV: BIT_VECTOR(X'LENGTH-1 downto 0);
begin XV := X;
for I in 0 to XV'HIGH loop
if XV(I) = '0' then XV(I) := '1';
exit;
else XV(I) := '0';
end if;
end if;
```

```

    end loop;
    return XV;
end function INC;

function DEC(X : BIT_VECTOR)
return BIT_VECTOR is
variable XV: BIT_VECTOR(X'LENGTH -1 downto 0);
begin XV := X;
for I in 0 to XV'HIGH loop
    if XV(I) = '1' then XV(I) := '0';
        exit;
    else XV(I) := '1';
    end if;
end loop;
return XV;
end function DEC;

function INTVAL ( VAL: BIT_VECTOR) return INTEGER is
variable VALV: BIT_VECTOR(VAL'LENGTH - 1 downto 0);
variable SUM: INTEGER := 0;
begin
VALV := VAL;
for N in VALV'LOW to VALV'HIGH loop
    if VALV(N) = '1' then SUM := SUM + (2**N);
    end if;
end loop;
return SUM;
end function INTVAL;

end PRIMS;

```

Figura 12. Pachet pentru operații logice

Acest pachet se adaugă la proiect în ISE astfel: *New source – VHDL Package*, pachetu se va numi *PRIMS*. Sursa se va putea vizualiza în fereastra *Sources*, tabul *Libraries*.

Pachetul va fi declarat în fișierul sursă folosind sintaxa

```
use work.PRIMS. all;
```

Într-o **primă etapă** se cere să se proiecteze o ALU simplă, care poate efectua patru operații între operatori de un bit. ALU are trei intrări de date: A și B sunt bitvectori, iar CI este intrarea de transport (carry). Există două ieșiri de date: F este un bit vector care reprezintă rezultatul operației curente iar COUT este o ieșire de transport. Intrarea care selectează operația (funcția) care se execută este FSEL. În acest caz FSEL este un bit vector cu două componente, iar ALU poate efectua patru operații:

$$F = A,$$

$$F = \text{not } (A),$$

$$F = A + B$$

(unde + reprezintă adunarea în complement față de doi. Intrarea CI este inclusă în sumă și se formează COUT.),

și
F = A and B.

Operațiile mai complicate pot fi realizate prin trecerea repetată a datelor prin ALU și memorarea în registre a rezultatelor intermediare.

1. Completați programul din Figura 13, compilați-1 și simulați funcționarea circuitului.
2. Folosind modelul de la punctul 1 și cunoștințele anterioare legate de proiectarea unui circuit digital, construiți modelul pentru ALU de 4 biți din Figura 11. Simulați funcționarea acestei ALU.
3. Elaborați un raport scris care să conțină modelele VHDL complete (comentate) și formele de undă (adnotate) care demonstrează funcționarea corectă a unităților aritmetice și logice proiectate (în toate cazurile posibile).

```
use work.PRIMS. all;
entity ALU is
  generic(DEL: TIME);
  port(A,B: in BIT_VECTOR(3 downto 0); CI: in BIT;
  FSEL: in BIT_VECTOR(1 downto 0);
  F: out BIT_VECTOR(3 downto 0); COUT: out BIT);
end entity ALU;

architecture ALG of ALU is
begin
  process (A,B,CI,FSEL)
    variable FV:.. ; - imaginea rezultatului
    variable COUTV:... ; - imaginea bitului de transport
  begin
    case FSEL is
      when "00" => F ... after .... ;
      when "01" => F ... after .... ;
      when "10" => ADD (A, B, CI, EV, COUTV) ;
                    F.... after ____ ;
                    COUT. after ____ ;
      when "11" => F <= A and B after DEL;
    end case;
  end process;
end architecture ALG;
```

Fig. 13 Modelul VHDL al unei unități aritmetice și logice simple